

**БЕЗПРИСТРАСТИЕТО – ПЪТ КЪМ СВЕТОСТТА
(ТЪРНОВСКИЯТ ПРЕВОД НА ВТОРО СЛОВО
ОТ ПРЕПОД. ЙОАН ЛЕСТВИЧНИК)**

Димитър КЕНАНОВ (Велико Търново)

Божествено величие и божествена простота излъчват поученията от настолното иноческо ръководство — книгата „Лествица, именувана Скрижали духовни“ на синайския монашески наставник препод. Йоан Лествичник, който споделя личния си благодатен опит на подвижник и боговидец и се ръководи повече „от логиката на сърцето, отколкото от логиката на ума“: „Практическите съветы закрепляются психологическим анализом. Каждое требование должно быть объяснено; т. е. для подвижающегося должно быть ясно, почему предъявляется к нему то или иное требование, и почему развертываются они именно в таком порядке и последовательности“¹.

Първата стъпка от духовните степени е доброволното *отричане* от суетния мирски живот и неговото решително и безвъзвратно *отхвърляне* (*оттвържени мира съетнаго житиѧ*)². Личностното действие е възможно само в рамките на неприкосновената свободна воля или „самовластие“ — „основно достойнство на човека“. Щом грехът е „свободно отпадане или отдалечаване от Бога“ и първообразният живот, подвижничеството е свободно, волево завръщане при Бога: „Подвиг есть вольное и волевое обращение к Богу, последование и подражание Христу. Иначе сказать, всегдашнее напряжение воли и обращенность к Богу. Вершина подвига в монашестве. „Монах есть всегдашнее понуждение естества и неослаб-

¹ Прот. Георгий В. Флоровский. Восточные отцы V—VIII веков, Париж, 1933, 2-ое изд., М., 1992, 179—180.

² Лествица, подготвена от инок Теодосий през 1364 г. в местността Усте край Търновград, Библиотека на Рилския манастир № 3/11. (Рил.3/11), полууст., 341 листа, л. 10а. — Вж. Райков, Б. Книжовни връзки между Търново и Рилския манастир през Средновековието. — В: Старобългарска литература. Кн. 15, С., 1984, 6—7.

ритмика (иже /к тому /ни) на първите фрази от словото за безпристрастието⁵:

Иже истинною ꙗ̄а̄ ба̄ възлюбивъ.
 иже ист//инною вѣдущаго црѣтва полѣчити възыскавъ.
 иже истинною волѣзнь о своихъ грѣсѣхъ илѣвъ (ἐσχηκώς).
 иже во истинѣ память о мѣкахъ стѣжавъ. и сѣдѣ вѣчнолю.
 иже во истинѣ страхъ о исходѣ своемъ въ//сприемъ,
 к тому не любить мира.
 к тому не печет са ни помышляеть.
 ни о илѣвнѣ. ни о притѣжаннѣ. ни родители.
 ни славою житинскою. ни другѣ. ни братьею.
 ни ѣдинѣмъ же земнѣмъ спроста (παράπαν).
 но все свое желанье и всю похоть.
 и всю печаль ѡттрѣсѣ и възненавидѣвъ.
 и ѣще же предѣ сили и свою плоть.
 Нагъ и беспечаленъ. и без лѣности Хоӯ послѣдѣеть.
 къ нѣси присно зра. и ѡттрѣдѣ помощи ожидаа.
 по реченому стѣмъ. прилпе дш̄а мога въслѣдѣ Тебе (Пс.62:9).
 и иного приснопоинаема рекъшаго.
 азъ же не трудихъ са въ слѣдѣ Тебе идыи.
 и днѣкнолю покою члѣвчю не въсхотѣхъ Гӣ (Иер. 17:16)⁶.

Текстът е по *стария преславски превод* (СПП, класификация на Т. Мострова), където заключителната сентенция от предходното слово е: *Перькѣи въсходѣ (ἀναβασίς). в/ъсхо/дѣи да са не обрати/тъ/ въсп/лтъ/.*

В друга, вероятно *най-старата* по произход *разновидност на СПП*, горният начален откъс изглежда така⁷:

Иже истинною ꙗ̄а̄ възлюбилъ. иже истинною вѣдущаго црѣтва полѣчити възыскавъ. иже истинною волѣзнь о своихъ грѣсѣхъ илѣвъ. иже истинною память

⁵ Според авва Доротей страсти са „гневът, тщеславието, сластолюбие, ненавистта, зло то щение и други, а грехът е действие на страстите“. Препод. отца нашего аввы Доротея Душеполезные поучения и послания..., Изд. „Отчий дом“, М., 2005, с.38 и 49. Съзнавайки опасността от помислово връщане назад, препод. Теодосий Търновски избягва беседи за род и родственици. Кенанов, Д. Проблемът за родното място на светеца в православната агиография. — Кенанов, Д. Българистични простори, ИК „ЖАНЕТ-45“, Изд. „ПИК“, Пловдив—Велико Търново, 2007, с. 65.

⁶ По стария преславски превод (СПП). Российская государственная библиотека (РГБ) — Москва, ф. 304.1, № 10, Лествица, устав, 1334 г., л. 10а. Заглавието тук е: *О вѣстрастїи*.

⁷ Библиотека на Руската академия на науките (БРАН) — Санкт Петербург, 34.7.1, Лествица, пергам., едро уставно писмо, XIV в. (първа половина),

мѣчению приобврѣлъ соу да вѣчнаго. иже истинною страхъ о своемъ исходѣ въземъ⁸. оуже не любить /мира/. оуже не печеть сѧ или поскорбитъ. ни о притажени. ни о имени. ни о сердоколи. ни о славѣ житиистѣки. ни о дроузѣхъ. ни ѿ братъи. ни о чемъ же земнѣмъ спроста. но все свое прѣближение и всю о сихъ скорвь ѿттрѣсь и възненавидѣвъ. еше же и свою предъ сили плоть. и безъ/чь/ печал/ и и/ безъ лѣности вѣслѣдъ Х^са вѣслѣдоуеть. на нѣо присно зрѧ. и ѿткоуду помощи ожидаѧ. по рекшему стѣмоу. приапе дшѧ мога вѣслѣдъ Теве (Пс. 62:9). и иномоу присно поминаемому реkishо. азъ же не трѣдихъ сѧ вѣслѣдоуѧ Товѣк, и дѣни. или покоѧ члѣвча не вѣсхотѣхъ Г^и (Иер. 17:16).

Вместо второ минало деятелно причастие (окончание на -лъ, всъщност перфект с изпуснат спомагателен глагол есть в 3-о лице), в СПП горе (по РГБ. 10) се изписва първо минало деятелно причастие (окончание на -въ): възлюбивъ, възыскавъ, илѣквъ (ἐσχηκώς); виждат се и други разночетения: Г^а Б^а (РГБ. 10, л. 10а) вм. Г^а (БРАН. 34), паметъ о мѣкахъ стѣжакъ (РГБ. 10) вм. паметъ мѣчению приобврѣлъ (БРАН. 34); о исходѣ своимъ възсприемъ (РГБ. 10) вм. о своемъ исходѣ въземъ (БРАН. 34); к тому не любить мира (РГБ. 10) вм. оуже не любить (БРАН. 34); ни родители (РГБ. 10) вм. ни о сердоколи (БРАН. 34); ни единѣмъ же земнымъ спроста (РГБ. 10) вм. ни о чемъ же земнѣмъ спроста (БРАН. 34); но все свое желанье и всю похотъ. и всю печаль ѿттрѣсь и възненавидѣвъ (РГБ. 10) вм. но все свое прѣближение и всю о сихъ скорвь ѿттрѣсь и възненавидѣвъ (БРАН. 34); нагъ и беспечаленъ. и без лѣности Хоу^т послѣддѣють (РГБ.10) вм. и безъ/чь/ печал/и и/ безъ лѣности вѣслѣдъ Х^са вѣслѣдоуеть (БРАН.34); и иногo приснопоминаема рекъшаго (РГБ.10) вм. и иномоу приснопоминаемому реkishо (БРАН. 34); азъ же не трѣдихъ сѧ въ слѣдъ Теве идъи. и дѣнкомоу покоѧ члѣвчю не вѣсхотѣхъ Г^и (Иер.17:16) (РГБ.10) вм. азъ же не трѣдихъ сѧ

298 листа, л. 21а— 25а. Вж.: Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии. XIV в., вып. 1, Изд. „ИНДРИК“, М., 2002, 525—526.

⁸ Второто поучение по СПП започва в този текстови вид и по най-стария препис (XII в.) на книгата „Лествица“ — РГБ. Рум. 198. Публикуван откъс вж. Попова, Т. Лествица Иоанна Синайского в средневековой славянской письменности. — В: Многократните преводи в южнославянското Средновековие, ИК „Горекс Прес“, С., 2006, 294—295. Заключителната сентенция към поучението в БРАН.43 повтаря не СПП, а друг облик — на редактирания стар превод (РСР): Стѣӣ .а̄. вѣстѣпикѣи да сѧ не възвратитъ назадъ (л. 21а). Вж. Кенанов, Д. За смесените редакции от старобългарския превод на книгата „Лествица“. — Проглас. Издание на Филологическия факултет при Великотърновския университет, кн. 1, Велико Търново, 2010, 114—125. <http://www.uni-vt.bg/1/?zid=146&page=4313>.

въслѣдоуѣ Товѣ, и дѣни. или покоѣ члѣвча не въсхотѣхъ Г^ѣ и (Иер. 17:16); по-нататък: добродѣтельствка (РГБ.10,л.116) вм. добровольства (БРАН. 34, л. 23а) и др.

В редактурания стар превод (РСП) на атонския старец Йоан и/или монах Марко за облик на заключението от първо слово и началото на вестрастїи. словѣ б. се предлага: Степень (βαθμίς) прѣвѣин. въстѣпивѣин, да сѣ не възкратитѣ назадѣ.

Иже истинѣ гѣ възлюбилѣ.

иже истинѣ вѣдѣщаго црѣствїа полоуचितѣ възвыскалѣ.

иже въ истинѣ волѣзнь въ прѣгрѣшенїихъ своихъ илѣблѣ естѣ.

иже въ истинѣ память мѣченїа пришеврѣтѣ, и сѣда вѣчнаго.

иже въ истинѣ страхъ въ своемъ исходѣ въсприемѣ

оуже ктомоу не любитѣ

оуже не печет сѣ или поскрѣвитѣ.

ни въ илѣбни. ни въ прѣтѣжани.

ни въ родителѣхъ. ни въ славѣ житиестѣби.

ни въ друзѣхъ. ни въ кратїи.

ни въ часѣи же земныхъ въсѣкко.

нѣ въсе свое желанїе. въсѣ страстѣ.

въсѣ въ сихъ печаль ѡтѣрастѣ и възненавидѣвъ,

еще же и своѣ пльть прѣжде сихъ,

нагѣ и беспечаленѣ и без лѣности Хсоу послѣдѣствоуетѣ.

на нѣо присно зрѣ, и жже ѡтѣждоу помоушѣ ѡждидаѣ.

по рекшомоу сѣомоу. прильпе дѣша моѣ по Тивѣ (Пс. 62:9).

и иному приснопоминаемоу рекшоу.

азъ/ъ/ же не стрѣдих сѣ въслѣдѣствоуж Тивѣ,

и дѣнь или покоѣ члѣвчю не въжделѣхъ Гѣ (Иер. 17:16)⁹.

В сентенцията, увенчаваща края на първото слово, общото между двата превода е употребата на възвратното местоимение сѣ пред глагола. Лексикалните различия са по две причини: различен грѣцки извод на двата превода (въсходѣ — степень) и извеждане на различно българско

⁹ РНБ — Санкт Петербург, сб. на М. П. Погодин, Лествица и слова на авва Доротей, № 1054, полуустав, л.166-17а. Този препис е възможна „белова“ на автографа от монах Марко. Ръкописът му е донесен от Дечанския манастир. РНБ — Санкт Петербург, сб. на Ал. Ф. Гилфердинг, № 48, Лествица, полуустав, XIV век, л. 19 б. Вж.: Кенанов, Д. Евтимиева метафрастика. Път и мисия във времето. ИК „ЖАНЕТ—45“, Издат. „ПИК“, Пловдив—Велико Търново, 1999, 282—283. Срв. Христова, Б. Монах Марко — неизвестен български книжовник и преводач от XIV век. — Palaeobulgarica/Старобългаристика, 1984, № 3, 50—56.

съответствие срещу една и съща гръцка дума или словосъчетание (въспалъ — назадъ). Без съмнение е, че редактираният превод се настройва върху основата на стария преславски превод. В откъса се хвърля в очи предпочитането на второ минало деятелно причастие (окончание на -лъ) и появата на пълна, аналитична перфектна форма (имѣлъ естъ).

Твърде интересно, е че няма първо минало деятелно причастие (окончание на -къ) и във възникналата през Симеоновата епоха подборка Изборъ избранъ ѿт книгъ Юанна Аѣстѣчника, който започва с началната фраза от второто слово с елови причастия и с лексикалната форма сърдвола вместо родителя.¹⁰ Прочее, тази подборка отразява сигурно най-първия облик на стария преславски превод (представен в БРАН. 43):

Иже истинноу гѣ възлюбилъ. иж/е/ истинноу воудощаго црѣствіа положити възискалъ. иж/е/ истинноу волѣзнь о своихъ грѣсѣхъ или. иж/е/ истинноу памѣтъ моученіа приоврѣлъ и соудѣ вѣчнаго/о/. иж/е/ истинноу страхъ о своемъ исходѣ въземъ уже не любитъ мира. уже не печетъ сѧ или поскорбитъ. ни о имѣни. ни о притажени. ни во о сърдволи. ни о сл/а/вѣ житиестѣни. ни о доузѣхъ. ни ѿ врат/оу/и. ни о чемъ же земнѣмъ спроста (л. 21а).

Опирайки се здраво на редактирания превод, в новия *Евтимиев превод* — основна преработка (НБП) пряко от текст по стария преславски превод (представен в РГБ.10) се възстановяват първите минали деятелни причастия (на -къ), но в сложната им форма (на -выи). Перфектната форма имѣлъ естъ не е преобразувана в минало деятелно причастие, а в сегашно деятелно причастие (имѣжъ). Пряката връзка със стария преславски превод (по РГБ. 10) се препотвърждава още чрез стѣжавыи — на това място в редактирания стар превод се чете: приоврѣтъ. В сентенцията (стихъ) виждаме задпоставена употреба на сѧ, там се връща наречието възспалъ: Първыи степенъ възспивыи, да не възвратитъ сѧ възспалъ.

Возспалъ стои по-долу и в цитата по Лк. 9:62 (еже обратити сѧ възспалъ; така е и в редактирания превод, а в стария превод: /е/же обратити сѧ назадъ):

В заглавието на слов/о/.ѣ по НБП вм. ѿ безстрастїи се появява точната форма: о възпристрасти/апростлаѣіа (Срв. в РСРП по *Гилф. 48* с по-късен почерк е поправено от безстрастїи на възпристрастїи):

Иже истинноу гѣ възлюбивыи. иже истинноу вѣдѣщаго црѣствіа полжити възыскавыи. иже въ истинѣ волѣзнь о своихъ съгрѣшенихъ имѣжъ. иже въ истинѣ памѣтъ мѣченіа стѣжавыи. и сѣдѣ вѣчнаго. иже въ истинѣ страхъ о своемъ исходѣ възспрїемныи, к тоуз не възлюбитъ к тоуз не попечетъ сѧ или

¹⁰ Текста вж. **Копреева, Т. Н.** Немеркнущий свет. Из истории книжных связей Болгарии и России. XI—нач. XIX вв., Изд. „ПИК“, Велико Търново, 1996, 90—111.

поскръбвѣть. ни о илѣбнихъ/ъ/. ни о стѣжанихъ. ни о родителехъ/ъ/. ни о славѣ житиестѣни. ни о дреуѣхъ/ъ/. ни о братїи. ни о чесомъ же земныхъ/ъ/ въсѣко. нѣ все свое съдръжанїе. все еже о сихъ попеченїе штрѣжеть и възненавидѣвъть. и еше же и свожъ плѣтъ/ъ/ прѣжде сихъ. нагъ и беспечаленъ и безлѣности Х̄̄ оу послѣдетъ. на нѣо присно зрѣ. и ажѣ штрѣждѣ помощъ шжидаж. по рекшемъ стѣомъ. прильпе дѣша моа по Тевѣ (Пс.62:9). и иноми приснопамятноми рекшѣ. азъ же не троудихъ сѣ послѣдоужъ Тевѣ, и днѣ или наслажденїа или покоа члѣча не възжелѣхъ Гї (Иер. 17:16)¹¹.

При междуфразовия преход с нѣ/ἀλλά в достъпния ни гръцки текст (PG.88.654) стои само едно съществително: σχέσιν, предадено в НБП със съдръжанїе: нѣ все свое съдръжанїе/ἀλλά πᾶσαν αὐτοῦ τὴν σχέσιν, при СПП (по БРАН.43): но все свое прїблїжение. Обаче в СПП (по РГБ.10) и РСП има тълкувателно удвояване съответно: но все свое желанїе и всю похоть и: нѣ въсе свое желанїе. въсѣ страсть. В изречението: к тому не любить мира (по СПП в РГБ.10 и: зже не любитъ мира по Изборъ избранъ) пояснителна прибавка е миръ, липсваща в гръцки език, както подсказват РСП и НБП: оуже к тому не любить; к тому не възлюбитъ, а в СПП по БРАН.43: оуже не любить.

Единството, приемствеността в старобългарската преводаческа традиция се разкрива дори в рамките на сравнявания откъс от „Лествицата“. Към Кирило-Методиевата зора на славянската писменост и първите поколения старобългарски книжовници се обръщат българските исихасти старецът Йоан, монах Марко и произлезлият от тях Евтимиев книжовен кръг, където се разгръща в дълбочина движението за по-висока изразителност на литературния език, изравнена с достойнството на гръцкия художествен език. Този естетически стремеж проличава в осъзнатата стилистическа роля на сложните причастни форми и на задпоставената (енклитична) употреба на местоимението сѣ, в търсенето на ярки смислови съответствия на гръцките думи, напр. срещу πταισμάτων в трите превода се предлагат различни решения: грѣсѣхъ, прѣгрѣшениихъ, сѣгрѣшениихъ.

Как старецът Йоан и/или монах Марко, Патриарх Евтимий и съратниците му са размишлявали над стария превод и са го променяли вероятно под въздействието на различен гръцки извод — за това можем да дадем друг, даван вече пример¹²:

¹¹ „Лествица“ от Рилския манастир, № 3/10, л. 17 б–18 а.

¹² Кенанов, Д. Митрополит Киприан и новият Евтимиев превод на „Лествицата“. — В: Киприанови четения, УИ, Велико Търново, 2008, 170–171: <http://www.uni-vt.bg/1/?zid=146&page=2840>:

СПП:

Многы видѣхъ въ мироу (Видѣхъ во многы вѣчѣ/ мироу (БРАН. 43) и печальми и скорбьми. и вѣдѣньемъ) телеснымъ своего телесе вѣшенъа избѣжавъша (РГБ. 10, л. 12а).

РСР:

Многы видѣхъ въ мироу печальми и скорбьми и глумленіемъ и вѣдѣніемъ тѣлеснымъ житиескимъ (βιωτικῶν) своего тѣлесе вѣсованіа избѣжавше (Гилф. 48, л. 21б).

Срв.: Πολλοὺς τεθεάκαμεν ἐν κόσμῳ ὑπὸ μεριμνῶν, καὶ φροντίδων, καὶ ἀδολεσχίων, καὶ ἀγρυπνιῶν σωματικῶν τὴν τοῦ οἰκείου σώματος μανίαν ἐκφυγόντας (PG.88.656).

Сигурно от самия монах Марко (Гилф. 48) думата тѣлеснымъ е зачертана и по този начин се откроява за нас отласкването от СПП, откъдето тя е заета (телеснымъ) заедно с другите елементи на фразата. Очертаващата се по този начин липса на тѣлеснымъ и добавката глумленіемъ се дължат на различния гръцки извод, който следва Марко. В другия препис (Пог.1054), който в случая сякаш е „белова“ на Гилф. 48, не се чете вече тѣлеснымъ: Многы видѣхъ въ мироу печальми и скорбьми и глумленіемъ и вѣдѣніемъ житиескимъ, своего тѣлесе вѣсованіа избѣжавше (л. 18б). В този случай пълно единство с Пог. 1054 показва еднопреводната „Лествица“ от сборника на инок Теодосий, писан през 1364 г. в местността Усте край Търновград (Рил. 3/11, л. 18 б).

С печальми и скорбьми сигурно „двойно“ се превежда една и съща гръцка дума (μεριμνῶν). Тази особеност на СПП се пази в РСР, но в новия превод (НБП) от кръга на Патриарх Евтимий „двойният“ превод е преобразен с внасянето на предлога отъ и четворната градация: печалми, попеченіи (φροντίδων), скорбѣвѣніи, вѣдѣніи. Отсъстват глумленіемъ (ἀδολεσχίων) и житиескимъ (βιωτικῶν) от РСР, но се появява тѣлесныхъ по подражание на СПП: Многы видѣхъ въ мироу отъ печалми и попеченіи (φροντίδων) и скорбѣвѣніи и вѣдѣніи тѣлесныхъ своего тѣлесе вѣсованіа избѣгшхъ (Рил.3/10, л. 19б).

Този „диалог“ между преводите се предусеща и от бележката чювѣственое (Пог. 1054, л. 19б), сторена сигурно от основния книжовник, преписващ „Лествицата“ в Погодинския сборник. Думата се отнася като вариант на оумноуе/ разоумноуе (СПП) в пасаж от края на второ слово: Иже по замноуу (νοητήν) мироу плавайтъ (л.19б). Срв. в СПП: Иже по разоумноуу мироу плавайтъ (л. 13а). Изглежда по друг гръцки извод на същото място в РСР се появява „самотната“ глоса чювѣственое, както е в Пог. 1054, където свързаният с нея текст не е обозначен. Чювѣственое се пред-

почита в НБП (Рил. 3/10): Иже чюве(ст) вное море плаважщии (л. 206; ВМЧ, с. 1692). За отбелязване е, че в НБП (ст. 28:17) се чете: И в' тебе иже море оумное оуставлани (срв. Йов. 38:11) (ВМЧ, с. 1861).

В сходен контекст за духовната бран (Ефес. 6:12) словосъчетанието чювѣстѣвное море и подразбиращият се символ *море на (по)мислите* / море оумное откриваме в „Похвално слово на епископ Йоан Поливотски“ от Патриарх Евтимий. В химнообразната част на заключението се настоява, че светителят не преминава като Моисей през чювѣстѣвное море и пустинята, но „с бързи нозе“ преброжда много по-страшното море от помисли и мѣслѣнаго фарашна, ажкавааго глагола дѣакола <...> потоци же и подаки¹³.

Извънредно значителен факт от движението на НБП във времето е, че към авторския текст на книгата „Лествица“, към Данииловото житие на св. Йоан Синайски започват да се прибавят тълковни бележки (схолии). Към средата на цитирания начален откъс от второ слово се добавя тълкувание без автор (много разширено спрямо съответната гръкоезична схолия — срв. PG.88.657), където се извежда съдържателното измерение на безвъзвратното излизане и пълното отричане от мирския свят, от попеченїа житиескыа, които нямат място дори в помислите: Тол/кѣ/(1): Таковыи истинною любитѣ любимаго, аще съ везстрастїемъ и лилоканїемъ непрерывнымъ любовъ стажка. а еже положити оумъ в попеченїа житиескыа, ко гробъ от него же изыде, возвратил/ѣ/ сѧ есть. Достоятъ глѣтъ х/от/щемъ Бѣи присконтѣ сѧ, прежде мирскихъ штрѣшнѣи сѧ, сирѣчь ветхїа и вредныа швычаа штложити. еже есть// пристрастїе к родителемъ плотскихъ. и всакоумъ сродномъ. таже и к вешемъ, ииѣнїю же и прочим/ѣ/. тако к другомъ миру и жительствъ пришедъ по реченномъ апломъ, наше бо житїе на нѣсѣхъ есть (Фил.3:20). еже не хитросѣтнѣ притещи, и кроликъ всакого размысла ко оуможденїю Бжїю. Г/с/ъ во повелителнѣ рекшъ. тако всакъ иже всѣхъ не штречет сѧ сконхъ. не можетъ быти мои оученикъ (Лк. 14:33)¹⁴.

¹³ Кенанов, Д. Ораторската проза на Патриарх Евтимий Търновски. Изд. „ПИК“, Велико Търново, 1995, с. 114. Кенанов, Д. Патриарх Евтимий и „исправление божественыхъ книгъ духовныхъ“ — В: Българска филологическа медиевистика. Научни изследвания в чест на проф. дфн Иван Харалампиев, Велико Търново, 2006, 191—192. Срв. в НБП (5:38): Мѡѡсеи пѡ еже вѣа в' коупникъ видѣти. пакѣ въ Егѣпетъ (сирѣчь штѣаннїе). ко плинф'одѣкланїю мысленаго (вопѣод) фараона възврати сѧ. нѡ пак/и/ възсходитъ къ коупникъ. и не тѡчїю но и на гороу. оувидѣквыи (γυούς) видѣнїе (θεώρησα) (ВМЧ, с. 1738).

¹⁴ РГБ — Москва, ф. 173.І, №37, Лествица Тълковна, полууст., написана от Герман Тулупов до 1635 г., л. 33 а-б. Нататък: ГЛТ.37.

От общо 19 глоси към словото за безпристрастието, още с едно тълкувание към началните изречения се разисква основното условие, без което инокът не може да следва Иисус Христос и да бъде Негов ученик (Лк. 14:33). Духовният смисъл на определението нагъ е прояснен и онагледен чрез битовия пример за телесната голота в състезателната борба:

Тол/къ/(2): Ёже нагъ послѣдовати Х/с/ъ, такоже во на бореніе изшедшемъ, и такоже во хотѣщемъ оусерднѣ борити сѧ, невозможно естъ не вложившъ ризы. сице и истинною пекущъ сѧ о своен дѣши, невозможно естъ аще не всего пристрастьствемаго втложитъ. еже естъ пестрыхъ/и/ различныхъ/ъ/ страстей, или же оскверняет сѧ дѣша. таже и во иноцѣ словъ и стѣжаніи и потребныхъ втреченіе повелѣваетъ, иже к высокому тѣщъ сѧ взыти житію. много во неоуспѣніи творитъ дѣши. еже вѣщныма стѣжаніомъ попеченіе и тѣщаніе (ГЛТ. 37, л. 33б — 34а).

Йоан Лествичник изяснява възникващите вътрешни душевни питаня и сътресения при безвъзвратното напускане на света, когато Господ призовава на иноческо служение (по позваніи нашемъ/и/ иже Гб нашъ позва нас/ъ/, а не человекъкъ). Синайският наставник търси верните решения, вниква в изреченото от Иисус Христос по Св. Евангелие от Лука, а именно (Лк. 9:59—62): „Другиму пък каза: *върви след Мене*. А тоя рече: Господи, позволи ми първом да отида и да погребѧ баща си. Но Иисус му каза: *остави мъртвите да погребват своите мъртвѣци, а ти върви, проповядвай царството Божие*. А друг един рече: аз ще тръгна, Господи, но първом ми позволи да се простя с домашните си. Но Иисус му каза: *който е сложил рѣката си върху ралото и погледва назад, не е годен (оуправленъ) за царството Божие*. След позоваването на Иисус Христос: се во естъ еже рече Гб ввратити сѧ въспат¹, и не вврѣсти сѧ справленоу къ цр^тко не²ное (Лк. 9:62), Йоан Лествичник (по РСП) продължава: Гб здобъ поплъзаемое на³ вѣводимыи⁴ вѣды, такоже здобъ съ мирскымии ходѣще или бесѣдоуѣще пакы къ миръ възрацаем сѧ, рече къ рекшомоу емоу поклени мити и погребѣсти вѣща моего. остави мрѣтвѣа погребѣсти своа мрѣтвѣца (Лк. 9:59—60).

Уместно „Лествица Тълковна“ уточнява, че резките Иисусови думи не отменят грижовния дълг на децата към родителите си: Тол/къ/(5): Се же рече Гб, не възвѣрналъ намъ еже питати родителя, но показва тако невѣрныхъ предпочтениѣши блѣгостіе. и тако ничто же подобаетъ имѣти препинающе насъ втѣ блѣгаго, но и естество прѣвзирати. такоже рече Гб к рекшомоу, поклени ми преждѣ ити и погребѣсти вѣща моего. и слышавшъ еже оста/вити мѣртвыхъ, своего же мѣртвѣца снабдѣти, сирѣчь да оумертвит/ъ/ дѣлнѣа телеснаа. тако да и дѣшъ сластѣми оумѣрѣкнѣнью, твѣды и волѣзньми паки воскресит/ъ/ (ГЛТ. 37, л. 34б—35а).

В антологичната книга „Пандекти“ на Никон Черногорец авторският откъс (Гб здобъ поплъзаемое...) на „Лествицата“ има извлечение, което

съвпада с НБП. Този факт повдига извънредно интересния въпрос за възможността редактор на „Пандектите“ да е наслагал коментираниите откъси от „Лествицата“ в „Пандектите“ по авторитетния НБП. Откъсът в „Пандектите“ е придружен с тълкувание, което в ГЛТ е сложено като тлъкъкъ б (вж. приложението): Лѣствичниковъ/о/. ѿт слова еже о ѿтверженъи мира (всѣшност откъсът е от слово о безпристрастїи). Гбъ нашъ оудовъ пополъзаемо на ѣ въкодныи вѣддыи. такожъ/е/ оудовъ с мирьскыи ходаше или бесѣдоующе пакы въ мирь (=миръ) възвращаемъ сѧ. речъ/е/ къ рекъшему емоу повели ми ити и погрести оца своего. ѡстави мѣртвѣи погрести своа мѣртвѣца:: Толкованье. Икожъ/е/ оумѣрщивлетъ сѧ мирови иже тако соутъ/ь/ мироу ѿтвѣгъ. сице оумѣрщивлетъ сѧ живота. иже животоу заповѣданаа не творѧ. такожъ/е/ бо за ежъ/е/ недвижимо и недѣистъвно быти животное мѣртво быти глѣмъ. сице и за еже не послѣдовати жизнїи ради ѿтверженїа свой хотѣнїи. мѣртвѣкъ мыслѣнкъ и ѣ и глѣтъ сѧ¹⁵.

При овладяването на втората духовна степен бесовете упорито се опитват да върнат в монашеските помисли паметта за напуснатите скъпи родственици: Ёгда збо вѣси по ѿтврѣженїи еже къ родителемъ нашимъ паматїѧ и кратїи сѣце наше съгрѣхѣтъ, тогда мы молимоу на ты въоружимъ сѧ. и вѣчнаго ѡгнѧ паматїѧ, сами сѧ раждивѣмъ. да того въспоминанїемъ, безвѣрѣнныи ѡгнь сѣцоу погасимъ (По *Пог. 1054*). Тук се е наложило да се изясни понятието безвѣрѣнныи ѡгнь, противопоставено на бѣговременныи ѡгнь: Толкъ (16): Ёнегда вѣсове разгрѣкаютъ/ь/ сѣце наше въспоминанїемъ родителїи, и сродникъ нашихъ/ь/, и ииѣнїи, и прочїихъ/ь/ ихже ѿтрекохомъ сѧ. тогда въспоминавше вѣчныи ѡгнь. оудовъ погасилъ/ь/ сеи безвременныи. безвременныи же ѡгнь наричетъ, желанїе и прїстрастїе к сродникомъ и к миру, воспалемъ и вжиземъ в насъ еже въ прїстрадземыхъ/ь/, прѣкывати и томити сѧ. бѣговременъ бо ѡгнь, иже ѿт любви Бжїа воспалемыи в насъ (*ГЛТ. 37, л. 396*).

В рамките на Мт. 5:3—12 евангелската метафора-символ *тесен път* се пояснява подробно независимо от пространните разсъждения:

Толкъ(13): Пгти Писанїе, довродѣтели именовѣтъ. волши же всѣхъ довродѣтели, люкы оустави сѧ. сего ради апсѧ глѣтъ. и еше по преиноу поутъ камъ покажѧ. тако презирати творѧщи вещественаа стѣжанїа. и ничесого же временныхъ/ь/ / предпочести паче вѣчныхъ. пространныи же пгть и широкїи, самолюбїе, и самогудїе глѣтъ. тѣсныи же и прискорѣбныи пгть. скорби и искшенїа, иже сгтъ

¹⁵ РГБ-Москва, ф.173.І, № 3 (55) Никон Черногорец, Пандекти, 1^о, полууст., XVI в., 478 листа, л. 2156. Ето съвпадащия откъс по НБП: Гбъ нашъ здовъ поплъзновенное наше въкодныхъ/ь/ вѣддыи, и тако здовъ съ мирьскыи прѣкывающе или бесѣдоующе пакы въ миръ възвращаемъ сѧ, речъ/е/ къ рекшемъ емоу повели ми ити и погрѣсти ѡца моего. ѡстави мѣртвѣи погрѣсти своа мѣртвѣца (Лк. 9:59—60). РГБ — Москва, ф. 304.І, 158 (1683), Лествица, полууст., нач. на XV в., 4о, 301 листа, л. 23а. ръкописът отразява Киприановата „Лествица“.

страстенъ гъбителны, и оубивателны. покои же питаетъ и возвращаетъ сихъ. сего ради и блжени, иже прискорбныиъ путемъ ходящи (ГЛТ. 37, л. 38 б).

Изглежда, много трудно човек се отказва от страстта си към любими вещи, затова се напомня, че няма дори „безстрастен помисъл“ по тях: Толкъ (17): *Всако воспоминаніе вещи чювьственныа, в ней же временитъ члч ки оулиъ. всако тако страсть иматъ ко шномз* (ГЛТ. 37, л. 40 а).

Избраната заключителна сентенция към второто слово отново настоява за непримиримия принцип на незавръщането към света чрез образаца в поведението на старозаветния Лот: *Вторыи въсходъ/ъ/. текыи, не съпржницъ. нъ того самого Лота подражан, въжи* (Пог. 1054). В тази позиция благодатният психологически етюд за безпристрастието показва пълното си единство с етичните внушения на първото слово за *отвържени* мира съетнаго житиа, продължава да ги доразкрива и задълбочава концентрично и целенасочено в третото слово за *странничеството*, което е *вставление невъзвратно въ въскагъ иже въ штечьствѣк* (Рил. 3/11, л. 196)...

ПРИЛОЖЕНИЕ

ЛЕСТВИЦА. ВТОРО СЛОВО по редактирания стар превод (РСП)

Основен текст:

Пог. 1054: РНБ — Санкт Петербург, сб. на М. П. Погодин, Лествица и слова на авва Доротей, № 1054, полуустав, XIV век, л. 166—196. Този препис е възможна „белова“ на автографа от монах Марко.

Разночетения:

Гилф. 48: РНБ — Санкт Петербург, сб. на Ал. Ф. Гилфердинг, № 48, Лествица, полуустав, XIV век, писан от монах Марко, л. 196—226. Различията в краесловните ерове не се отбелязват. В Гилф. 48 се пази начално йотувано е: *іѣ, юци*.

Тълкувания:

ГЛТ. 37: РГБ — Москва, ф. 173.1, № 37, Лествица Тълковна, полууст., написана от Герман Тулупов до 1635 г., 350 л., л. 326—40 б. Авторският текст е по НБП, внесен в Чети-Минеите (ВМЧ) на руския митрополит Макарий вж. Monumenta Linguae Slavicae. Dialecti veteris. Fontes et Dissertationes. T. XLV, Freiburg, 2001

О вестрастїи¹⁶. слово Ѣ.

¹⁶ В Гилф. 48 по-късно е поправено правилно: *О възпристрастїи/απροσπαθείας* (= НБП).

Иже истиннож Гѣ възлюбилъ. иже ист//инож вѣдѣщаго црѣтва полоучити възвыскалъ. иже въ истинѣ волѣзнь в прѣгрѣшеніихъ своихъ имѣлъ есть. иже въ истинѣ памать мѣченія пришеврѣтъ, и сѣда вѣчнаго. иже въ истинѣ страхъ в своемъ исходѣ възприемъ, оуже к томоу не любитъ. оуже не печет сѣ или поскръбитъ. ни в имѣни. ни в притѣжани. ни в родителехъ. ни в славѣ житиестѣни. ни в друѣзѣхъ. ни в братїи. ни в чесом же земныхъ вѣсѣко. нѣ вѣсе свое желаніе. вѣса страсть. вѣса в сихъ печаль втѣраетъ и възненавидѣвъ, еще же и свож плоть прѣжде сихъ¹⁷ нагъ и беспечаленъ и без лѣности Х^соу послѣдѣствовуетъ. на нѣо присно зра, и жже втѣждоу помощь вжидаж. по рекшомоу стѣомоу. прильпе дѣла моа по Тевѣ (Пс. 62:9)¹⁸. и иному приснопоминаемому рекшоу. азъ/ъ/ же не строудих сѣ вѣслѣдствоуж Тевѣ, и днѣ или покою члѣчу не вѣждедѣхъ Гї (Иер. 17:16)¹⁹.

Стоудъ великъ есть еже вѣсѣ прѣдреченнаа вставившемъ. по възванїи нашегъ еже ны въззва Гѣ а не члѣкъ, о иногъ нѣкоемъ пеши сѣ. не можшомоу нас бѣгосѣтворити въ чѣ нѣжди нашей, рекше исхода. се во есть еже рече Гѣ вратити сѣ възпатъ, и не шеврѣсти сѣ управленоу въ црѣтво нѣное (Лк.9:62)²⁰:// Гѣ здовъ поплѣзаемое на вѣводиный вѣды, такоже здовъ съ мирѣскими ходаще или вѣсѣдоужше

¹⁷ Тук в „Лествица Тълковна“ с авторски текст по НБП е сложено тълкувание — Тол/къ/(1): Таковин истинноу любитъ любимаго, аще съ възстрастїемъ и милованїемъ, непревратнымъ любовь стѣжа. а еже положити оумъ в попеченїа житиескыа, ко грѣш вт него же изыде возвратилъ/ъ/ сѣ есть. Достойтъ глѣтъ х/от/ашемъ Бѣи присвоити сѣ, прѣжде мирскихъ втѣрѣшити сѣ, сирѣчь ветхїа и вредныа вбычаа втложити. еже есть//пристрастїе к родителемъ плотскихъ. и всакомъ сродномъ. таже и к вѣсемъ, имѣнїю же и прочимъ/ъ/. тако к другому миру и житиельствъ пришедъ по реченному апѣломъ, наше во житїе на нѣсѣхъ есть (Фил. 3: 20). еже не хитросѣтнѣ притеши, и кромѣ всакого размысла ко оужожденїю Бжїю. Г/с/ъ во повелителнѣ рекшъ. тако всакъ иже вѣсѣхъ не втречет сѣ своихъ. не можетъ быти мон оученикъ (ГЛТ. 37, л. 33 а-б).

¹⁸ Тол/къ/(2): Еже нагъ послѣдовати Х/с/ъ. такоже во на воренїе изшедшемъ, и такоже во хотѣшемъ оусерднѣ борити сѣ, невозможно есть не вложившъ ризы. сице і истинноу пекущъ сѣ о свои дѣши, невозможно есть аще не всего пристранствѣнаго втложитъ. еже есть пестрыхъ // и различныхъ/ъ/ страстїи, или же осквернет сѣ дѣла. таже и во иногъ словъ и стѣжанїи и потребныхъ втреченїе повелѣваеъ, иже к високомъ тѣшцъ сѣ взыти житїю. много во неуспѣнїе творитъ дѣши. еже вѣшнымъ стѣжанїомъ попеченїе и тѣшанїе (ГЛТ. 37, л. 33 б-34 а).

¹⁹ Тол/къ/(3): Днѣ zde глѣтъ, бѣгоденствїе, і оупокоенїе. еже есть по члѣскому втдохнѣтїе (ГЛТ. 37, л. 34 а).

²⁰ Тол/къ/(4): Студъ по истинѣ есть, по еже вѣсѣхъ/ъ/ // вѣществныхъ//втрѣкшемъ сѣ, и Бѣи ѣдиному овѣщанїе давшъ, а не члѣкъ. таже маломъ нѣчнмъ запатъ бывшъ, еже есть пристрастїемъ нѣкоторомъ земныхъ, и паче ихъ иже во вѣшемъ житїи втрѣкшим сѣ (ГЛТ. 37, л. 34).

са збо нѣкѣи глѣше. тако влѣдѣти ради крѣщеніа²⁸ Гб̄ продати томоу богатство велѣше. довлеть²⁹ намъ на колшее избѣщеніе болшѣа славы нашего вѣщаніа, таковоє свѣдѣ/в/тельство. Иже въ мирѣ прѣбывающе и вѣдающе. и алчбали и трюды и злостраданіи томаше са, въ иночское житіе тако въ нѣкое искоушеніе или тризнице ѡт члѣкѣ ѡтажчающе са, прѣднѣго пощеніа ихъ прѣблестнаго и творимаго, зже не дрѣжжѣтъ³⁰.

Видѣхъ многы и различни садовы добродѣтели, ѡт мирскихъ въсажденны. и тако ѡт поточныхъ³¹ тины тѣшеславіа напаемы, и ѡт прѣблещеніа ископаемы, и похвалами нагнаемы³². и прѣсаждаемы оубо на земля поустѣж и непрѣходнѣ мирскими и безводнѣ тѣшеславныхъ и гнѣсныхъ воды, авне истѣхощѣ. не збо рачалѣ водни садове, на жестокихъ и безводныхъ агѣстѣхъ плодоносити³³; Иже мира възненавидѣ, съ печали зѣвѣжа. аще ли же кто нѣчьсомоу³⁴ ѡт видимыхъ пристрастіе имать, не оу печали избавилъ са есть. како збо ѡ лишеніи любимаго не ѡпечалитъ са³⁵: въ вѣ/с/ѣхъ збо, многа намъ// потрѣба трѣзвеніа. множанше еже, се внимати оулинѣ прѣжде прочіихъ.

Многы видѣхъ въ мирѣ печальми и скръбьми и глоуменіемъ и вѣдѣніемъ³⁶ житенскимъ, своего тѣлесе вѣскованіа избѣжавше. въ беспечаліе же вѣсѣко въ иночское житіе пришедше такови, ѡкааннѣ ѡт тѣлеснаго пошествіа ѡскръшнишѣ с/а/³⁷: Внимаемъ себѣ, еда како жькыимъ и

²⁸ В Гилф. 48: крѣщеніа.

²⁹ В Гилф. 48: довлеть.

³⁰ Толкъ (9): Да възшетъ са глѣтъ, како иже в мирскихъ выаемыа добродѣтели, притворны и прелестны выаютъ. притворны (в РСП, горе: творимаго) нарече, тако члѣкооудодіа ради творимыа. егда же кто ѡтречетъ са, и проходитъ добродѣтели со искзсомъ оцѣ, по реченноу во еуглн. тако о себѣ не творю ничто же, тако во и совершени выаютъ, и кромѣ тѣшеславіа (ГЛТ. 37, л. 36 б).

³¹ В Гилф. 48: поточныа.

³² В Гилф. 48: /на/гноваемы.

³³ Толкъ (10): Поточнио тинѣ нарицаетъ, ровѣ нѣкѣи сирадныи. иже ради тѣша славы добродѣтели дѣюшихъ напающи. тако во стѣи тѣшеславіе имензетъ (л. 37 а).

³⁴ В Гилф. 48: нѣчьто.

³⁵ Толкъ (11): Мирѣ нарицаетъ писаніе вещьнаа стѣжжанаа і миране сътъ, иже в сихъ оуагъ оупражнѣ/юще. к нимъ же Хѣ глѣтъ с повелѣніемъ//. не любите мира ни каже к мирѣ, еже есть похоти плотскіа, и похоти очнаа, и прелестъ житіа, иже нѣкетъ ѡт Бга, но ѡт мира есть, и каже по сихъ (л. 37 а-б).

³⁶ В Гилф. 48: вѣдѣніемъ тѣлесныхъ житенскимъ, своего тѣлесе (л. 21б). Вероятно самият писец монах Марко зачертава думата тѣлесныхъ и в съгласіе с тази поправка думата я няма в Пог. 1054; СПП: вѣдѣніемъ телеснымъ. своего телесе (Леств. 10, л. 12 а); НБП: вѣ/дѣнн тѣлесныхъ, своего тѣлесе (вж. ВМЧ, с. 1691).

³⁷ Толкъ (12): Видѣхъ многихъ рече, нѣкоторыми оуширеннми, и попеченми житенскими, и вѣдѣнми иже въ тѣлесныхъ/ч/ нѣккихъ хитростехъ, еже есть рѣкодѣлнхъ, и прочихъ оупражненнхъ, плотскіа своаа страсти избѣжавшихъ, житенскихъ ради попеченн. пришедше же во ино//ческое жителство. і тако ѡбеспечалившѣ

скръбнымии мѣ пѣтеи мѣ глѣще ходити, пространнии дръжжше заблѣдихомъ.

Жзкыи пѣтъ да ти гавить, скръбъ чрѣвнаа. стоданіе къснощное. мѣра воднаа. хлѣба восхѣдѣніе. безчьстїа питїе очищенно. хлѣханїе. наржганїа. насманїа. штрѣзанїе волѣмъ свои мѣ. wobраненїа трѣпѣніе. прѣководѣніемъ, нестенанїе. хоуленїи нжжда. не шправдоуемоу, трѣпѣти крѣпцѣ. вклететаваемоу, не гнѣвати сѣ. зничижакваемоу, не достжжати си. восхѣдаемоу, слѣкрѣти сѣ. блажени иже прѣдреченнымии мѣ пѣтеи мѣ ходѣши, тако тѣхъ есть³⁸ црѣ тво не ное (Мт. 5:3—12)³⁹:

Никто же къ нѣныи некрѣстникъ вѣнецъ носѣ вѣнидетъ, аще не прѣваго и втораго и третїаго штрѣженїа сътворитъ. рекж же, вѣсѣхъ вещи, и члѣкъ, и родителїи. // и штрѣченїе своеж волѣ. и третїаго штрѣженїа тѣщеславнаго, къслѣдоущаго послушанїоу⁴⁰. Изыдѣте шт срѣды ихъ и штажчїте сѣ, и нечїстоты мира не прикасайте сѣ глѣтъ Гб (2 Кор. 6:17). кто збѣ вѣ шнѣхъ чодеса сътвори когда. кто мрѣтвѣца вѣстави. кто вѣсы штгнѣ. никто же си во късѣ, инокыхъ на триженїа. ихъ же миръ, вѣмѣстїти не можетъ. аще во ви моголъ, шближъ⁴¹ ви было пощенїе. сирѣчь шшествїе⁴².

Егда зѣо вѣси по штрѣженїи еже къ родителеи мѣ нашимии памѣтиж и братїи срѣце наше съгрѣжтъ, тогда мы молитвож на ты къвржжїи сѣ. и вѣчнаго шгнѣ памѣтїж, сами сѣ раждисѣмъ. да того вѣспоинанїемъ, безврѣменныи шгнѣ срѣоу погасимъ⁴³:— Иже вѣстрѣтїѣ ш каковои любови веци

сѣ. вшезпѣ паденїе пострадаша. оумилѣж же рече. іако къ пристанище dospѣвше, потопиша сѣ. се же вываецъ и мѣ, шт невреженїа, и невниманїа, и ненаказанїа, и безѣстрашїа. ихъже ради вываецъ оставленїе Бжїе. того ради и вѣдѣствовати изшткъ иже таковыхъ приемницъ, сирѣчь наставницы (л. 7—38 а).

³⁸ В Гилф. 48: іес/тѣ/.

³⁹ Толкъ (13): Пѣти Писанїе, добродѣтели именовѣтъ. воши же вѣхъ добродѣтели, любви оустави сѣ. сего ради апсѣ глѣтъ. и еще по премногу пѣтъ влѣтъ покажж. іако презирати творѣщи вещественаа стѣжанїа. и ничесого же временныхъ/ч/ предпочести паче вѣчныхъ. пространнии же пѣтъ и широкїи, самолюбїе, и самозгодїе глѣтъ. тѣснїи же и прискорѣвнїи пѣтъ. скорби і искушенїа, иже сѣтъ штрѣтеи мѣ гвѣителны, и оубивателны. покои же питаецъ и возвращаетъ си хъ. сего ради и влѣжени, иже прискорѣвнымии пѣтеи мѣ хоушен (л. 38).

⁴⁰ Толкъ (14): Сїа числитъ стѣи нововѣдными, рекъ, первое, и второе и третїе штрѣченїе, еже есть ианенї, стѣжанїи, и своеж волѣ. і инако, первое оубо, штреченїе. таже, вещественыхъ штаженїе. и потомуж штрѣсти и некрѣдѣнїа премѣненїе (л. 39 а).

⁴¹ В Гилф. 48: шблишъ.

⁴² Толкъ (15): Еже изыдѣте шт срѣды ихъ, и нечїстотѣ не прикасайте сѣ. и прочѣ. не іакоже созданъ высть члѣкъ, глѣтъ сѣ нечїтъ. но волюе своею нечїтъ высть. пишѣтъ во// нечїтъ предъ/ч/ Гдѣи мѣ всѣкъ высокосердїи. нечїстота же лирѣкаа есть, сластолюбїе, любовостѣжанїе, и славолюбїе (л. 39 а-б).

⁴³ Толкъ (16): Енегда вѣсѣе разгрѣваютъ/ч/ срѣце наше вѣспоинанїемъ родителїи, и средникъ нашихъ/ч/, и имѣнїи, и прочихъ/ч/ ихъже штрекохѣи сѣ. тогда вѣспоинѣвше

мнит¹ сѧ вывати, ѡ лишени же тол⁴⁴ срѣце свое ѡпечалѣтъ таковыи, до конца самъ/ъ/ сѧ прѣльсти⁴⁵.

Єлицѣ юнїи⁴⁶ ѡ тѣлесныхъ желанїи и питанїи безоумнѣ прилѣжжтъ, и къ иночѣскому житїю пристѣпнѣти хотѣтъ, въсѣбкымъ трѣзвенїемъ и вънїанїемъ да потѣщѣтъ сѧ самѣхъ сѧ искоусити. и прѣпрѣжтъ, въсѣбкого питанїа и лѣжавѣства ѡшавати сѧ. еда како вѣдѣтъ тѣмъ послѣднѣа, горша прѣвѣныхъ (Мт. 12:45)⁴⁷, пристанище, и спасенїа и вѣдалѣ податель.// и се разоумѣважтъ, иже по заномоу⁴⁸ мору плаважтъ. милостенъ/ъ/ же видѣти позорѣ. иже къ пѣчинѣ спасошѣ сѧ, къ пристанищи истопошѣ⁴⁹:~

Єторыи въсходъ/ъ/. текуи, не съпрѣжнїцѣ. нѣ того самого лѣта подражан, бѣжи:~

вѣчныи огнь. оудовѣ погаси/ъ/ сеи безвременныи. безвременныи же огнь наричетъ, желанїе и пристрастїе к¹ сродникомъ и к миру, воспалѣмъ и вжизавѣмъ в насъ еже къ прїстрадѣемыхъ/ъ/, пребывати и томнѣти сѧ. влѣговременъ бо огнь, иже ѡт любви Бжїа воспалѣемъ в насъ (л. 39 б).

⁴⁴ В Гилф. 48: того.

⁴⁵ Толкъ (17): Есѣко воспоннѣнїе вещи чювьственныа, в ней же временнѣтъ члѣкїи оудѣ. есѣко тако страстїианѣтъ ко шному (л. 40 а).

⁴⁶ В Гилф. 48: юнїи.

⁴⁷ Толкъ (18): Юнїи, иже к желанїю плотѣскому, и к пици оустремленїе имѣтъ. да есѣкимъ/ъ/ тѣанїемъ двохъ страстїи снхъ да ѡтрекѣтъ сѧ, мнѡгїа пица и лѣжавѣствїа. пица оубо права ради самолюбїа, любвилѣнїа, и чревошѣлденїа, і иже ѡт снхъ прибывающихъ страстїи. лѣжавѣства ж/ѣ/ // за еже никого же оукарѣти ни весѣждати, ни горднѣти сѧ и презорѣствовати (л. 40 а-б).

⁴⁸ В горното поле (л. 19 б) има глоса: чювьствѣное, която може с увѣреност да се смята за вариант на заномоу. СПП: разоумоу, НБП: чювьствѣное.

⁴⁹ Толкъ (19): Пристанище иноческое житїе имензетъ. такоже бо в чювьствѣнолѣ многащи случает сѧ мори пристанище виновно выти вѣдѣствовати кораблю, или совлѡстнѣ сѧ. и вѣдѣствовати оубо. неврѣженїа ради и лѣкнѡсти корѣмчїа, или плѡвецъ. спасенїе же, сопротивными силъ/ъ/ выкаетъ. трѣзвѣнїемъ и тѣанїемъ; и оуднїаено естъ, и плачно достоино, еже в мирѣ сохранѣнъ выстъ, во иноческомъ житїи погнѣннѣти (л. 40 б).